

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

**A VILÁGNÉZET FOGALMÁNAK SZEREPE
FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE
II. VILÁGHÁBORÚ ELŐTTI MAGYAR
RECEPCIÓJÁBAN**

Soltész Péter

Témavezető: Dr. Hévizi Ottó

DEBRECENI EGYETEM

Humán Tudományok Doktori Iskolája Filozófia Program

Debrecen, 2015.

Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

A magyar filozófiai életnek Nietzschehez fűződő viszonyát jól szemlélteti Lengyel Béla megjegyzése: „A Nietzsche-recepció története egyben a magyar szellemi élet világháború előtti negyedszázadának története is”. Természetesen ezt a kijelentést nem fogadhatjuk el ilyen leegyszerűsített formában, mégis rámutat, hogy a filozófiai problémák iránti fogékonyságot Magyarországon tanulságosan mutatja be Nietzsche hatástörténete. A Nietzschehez való viszony ekkor ugyanis szinte senki számára sem másodlagos, s ez a körülmény olyan diskurzusokat teremtett, amelyek már eltávolodtak az addigi, főleg nemzeti kérdéseken őrlődő szellemi élet talajáról. Dolgozatom e belátás alapján tűzte ki célul, hogy Nietzsche II. világháború előtti magyar recepcióját vizsgálja.

Hasonló célkitűzéssel már született korábban ilyen mű: Kiss Endre *A világnézet kora, Nietzsche abszolútumokat relativizáló hatása a századelőn* címmel 1982-ben kiadott könyve hasonló kutató munkát végzett, s bár a tanulmányban megfogalmazott gondolatokat a napjainkra felhalmozódott Nietzsche- és magyar filozófiatörténeti kutatások eredményei termékenyen alakíthatnák, a mű nevekben bővelkedő recepciótörténeti eredményit meghaladni nem áll módunkban. A kötet címe azonban érdekes vezérfonalat javasol: a világnézet fogalmának központi szerepét. A kor művelt gondolkodói, fiatal művészei és lelkes műértői ugyanis egyaránt olyan törekvéseket fogalmaztak meg, melyeket e fogalom bonyolult száalai fűztek össze, s ez különösen igaz a magyar Nietzsche-recepció esetében. A magyar recepció szövegeit olvasva hamar szembesülhetünk a világnézet fogalmának központi szerepével, hiszen már az első magyar Nietzsche-vel foglalkozó átfogó tanulmány címében felbukkan a magyar Nietzsche-recepció egyik alapvető toposza, miszerint Nietzsche filozófia egy régi világnézet végét és egy új világnézet kezdetét jelenti: *Schmitt Jenő Henrik Friedrich Nietzsche két világkorszak küszöbén (Értelmezési kísérlet egy új világnézet fényében)* című munkájáról van szó. A világnézet magyar filozófiai életben betöltött centrális szerepéről a közelmúltban pedig Demeter Tamás hívta fel a figyelmet, aki Kiss Endrével ellentétben már nem a politikával való relációja alapján, hanem a magyar tudásszociológiai törekvések vezérmotívumaként értelmezi a fogalmat. Jelen dolgozat Kiss Endre és Demeter Tamás fogalommagyarázata mellé egy harmadik értelmezési keretrendszert javasol a világnézet szerepének vizsgálatához: arra kíváncsi, hogy a világnézet fogalma szemantikájának metaforikussága a II. világháború előtti magyar Nietzsche-recepcióban milyen mértékben nyújt katalizátort Nietzsche értelmezéséhez, s mennyiben tükrözi a szemantikai mozgások iránya a Nietzschei gondolatok hatását.

E dolgozat tehát az alábbi kérdéseket teszi föl: A világnézetről szóló II. világháború előtti magyar elképzeléseket hogyan motiválta és alakította a Nietzsche-hatás? Továbbá a világnézet fogalmában megfigyelhető jelentés-eltolódások milyen összefüggéseket alkotnak Nietzsche különböző magyar interpretációival? E dolgozat témájának kidolgozása ugyanis azzal a hipotézissel indult, hogy a 20. századi magyar filozófiai életében a világnézet fogalmának kitüntetett szerepe sokat köszönhet Nietzsche hazai recepciójának. S bár e centrális pozíció az évek során alapvetően nem mozdult el, a világnézet fogalmának megítélésében és szemantikájában észrevehető változások indultak meg, amelyek párhuzamba állíthatóak Nietzsche filozófiájának bizonyos aspektusaival, s egyben a hazai Nietzsche-irodalom diskurzusaival is (így rehabilitálva Lengyel Béla megjegyzését). Mivel vizsgálódásunk központi elemei közé egy fogalom kerül beemelésre, e ponton figyelembe kell vennünk a világnézet fogalomtörténeti aspektusait. Nem tekinthetünk el tehát a világnézet fogalmának alapos és sokrétű értelmezésétől sem (mind a Nietzsche megelőző, mind az őt követő értelmezések alapján). E fogalom történeti és szisztematikus vizsgálata alapján mutathat túl reményeink szerint munkánk a filozófiatörténet-írás keretein, s válhat valódi filozófiai vizsgálódássá. Ugyanis nem csupán módszertani eszközeinket adja kezünkbe, de olykor röpké pillantásokat is nyújthat filozófia-értésünk fonákjaira, a gadameri értelemben vett előítéleteinkre, elvárásainkra, történeti szituáltságunk jelentőségére.

A dolgozat tehát először a világnézet fogalomtörténetében végbement szemantikai változásokat kíséri figyelemmel, hiszen e fogalomban futnak össze a kort legjobban foglalkoztató problémák (individualizmus, válság, relativizmus, racionalizmus, pozitívizmus... stb.), s ezért a Nietzsche-recepcióban is ez válik központi fogalomká. A fogalom szemantikai „játékterének” felvázolásával ezután biztosabb alapokon tudjuk megvizsgálni, milyen változások álltak be a II. világháború előtti magyar Nietzsche-recepcióban. Vizsgálatunk elsősorban 3 gondolkodót tárgyal alaposabban: Schmitt Jenő Henriket, Fülep Lajost és Hamvas Bélát, de röviden kitér Babits Mihályra és Brandenstein Bélára is, hiszen ők is fontos szerepet játszottak a világnézet felőli Nietzsche-olvasat magyar narratívájában.

A dolgozat további célkitűzése, hogy a vizsgálat során transzparenssé váljon: Nietzsche filozófiájának szerepe a századfordulótól a II. világháborúig tartó korszak magyar eszmetörténetében sok szempontból fontos és tanulságos a mai Nietzsche-értésünk számára. Ez természetesen nem magától értetődő belátás, hiszen egy mű hatástörténetének vizsgálata másodlagosnak tűnik magának a műnek az értelmezése mellett. Ennek cáfolata és egyben disszertációm egyik kiindulópontja az a gadameri álláspont, miszerint egy mű értelmezése

mindig szorosan összekapcsolódik annak hatástörténetével, még ha az nem is tudatosult az értelmező számára. Továbbá olyan filozófiai problémákat kíván emelni a vizsgálódás középpontjába, amelyek jól körvonalazódnak a II. világháború előtti Nietzsche hatástörténet mentén, s amelyek a kortárs filozófia számára is releváns kérdések. Ez pedig a világnézet fogalmának szemantikai centruma kíván lenni. A cél tehát a magyar Nietzsche-recepció műveinek „másként értése”. Ez természetesen sok módszertani elővigyázatosságot követel meg.

Az alkalmazott módszerek vázolója

Disszertációm kiindulópontja az a gadameri tézis, miszerint egy mű úgy jelenik meg az olvasó számára, ahogyan azt a hatástörténete szituálta. Hatástörténeti kérdésfeltevésre így minden mű megértése esetében szükség van, hiszen minden „objektívnek” (előítélet nélkülinek) hitt kérdésfeltevés mélyén ez a szituáltság húzódik meg. Az erre való reflexió a „hatástörténeti tudat”, amely természetesen nem azt jelenti, hogy a megismerő a hatástörténet teljes egészét elsajátítva érti önmagát. Ez egy lehetetlen vállalkozás lenne. A hatástörténeti tudat valójában a hermeneutikai szituáció tudata. A szituáció fogalmát Gadamer a horizont fogalmával kapcsolja össze, s e fogalom központi szerepet kap disszertációm módszertanában, hiszen arra mutat rá, hogy egyrészt törekednünk kell arra, hogy belehelyezkedjünk a megismerendő művek horizontjába, de egyben tudatosítanunk kell saját elvárási horizontunk működését is, nem kísérelve meg a mű „eredeti igazságának” objektív kifaggatását, hiszen ezáltal pont arról az igényről mondanánk le, hogy számunkra is érvényes és érthető igazsághoz jussunk.

A vizsgálat határai 1898-tól, az első az első magyar Nietzsche életművét áttekintő tanulmány: Schmitt Jenő Henrik: Friedrich Nietzsche két világkorszak küszöbén című művétől a II. világháború végéig tart. Azonban a dolgozat igyekszik úgy tárgyalni a két esemény közötti korszakot, hogy az ismert korszakhatárokat nem feltétlenül kívánja megfeleltetni a Nietzsche-recepció mérföldköveinek. A dolgozat fő szervező eleme így nem a művelődéstörténeti korszakolás, hanem a világnézet-narratívában megfigyelhető szemantikai eltolódások.

Hogy a világnézet fogalmának szerepét a magyar Nietzsche-recepcióban a dolgozat kellő megalapozottsággal fel tudja vázolni, először tisztázza a világnézet szemantikájával kapcsolatos problémákat. A világnézet fogalmának (Weltanschauung) látszólag magától

értetődő jelentése van: köznapi értelemben e fogalom alatt azt értjük, hogy „ahogy a világot nézzük (látjuk, szemléljük).” Mégis, ha alaposan megvizsgáljuk e látszólag egyszerű fogalmat, egy rendkívül összetett, többretegű jelentéssel találkozunk, sőt, arra a belátásra is juthatunk, hogy alapvetően különböznek a világnézet jelentésének egyes interpretációi annak függvényében, hogy ki, mikor és milyen kontextusban használta, használja a fogalmat. E probléma fontos része az, hogy a *Weltanschauung*-ban egy fogalmi metafora bújik meg: A MEGÉRTÉS LÁTÁS, A TUDÁS LÁTÁS. A fogalom eme implicit jelentése sok szempontból jelentőséggel bír. A *Weltanschauung* jelentésének absztrakt referenciája a német filozófia története során alakult ki. Ez az absztrakt referencia (céltartomány) egy konkrét, egyszerű cselekvés (forrástartomány) segítségével értelmeződik: „a világ nézése”. Azonban itt fontos felismerni, hogy e nyelvi alakzat nem csupán egy esztétikai elem a szövegépítésben. George Lakoff és Mark Johnson szerint az ember kognitív rendszerére jelentős befolyással bírnak a mindennapi nyelvben megbújó fogalmi metaforák. E befolyás nem merül ki abban, hogy e metaforák segítenek megérteni és leírni az absztrakt elképzeléseket. E metaforák valójában alakítják is azokat. Ez esetben a „megérteni a világot” a „szemlélni a világot” szemantikai elemeivel dúsul: egy teljes képet alkotni a részletekből; ráismerni, hogy bizonyos dolgok rejtve maradtak a szem előtt; a különböző szemszögek megváltoztathatják a tárgyról való tapasztalatainkat... stb. Az „átvitt értelem” másik fontos jellemzője, hogy e szemantikai elemek sohasem vannak egyszerre jelen. Annak ellenére, hogy az absztrakt elgondolások a forrástartomány szemantikai struktúrája alapján strukturálódnak és értelmeződnek, a metafora mindig csupán bizonyos aspektusait használja a forrástartománynak, figyelmen kívül hagyva a többit. Ez az oka, hogy egy metaforát lehet „ilyen értelemben” és „olyan értelemben” is használni. Ez azt a belátást vonja maga után, hogy szinte lehetetlen a *Weltanschauung*-nak egy mindenre kiterjedő, végső definícióját megadni, mivel a *Weltanschauung* egy olyan metaforán alapul, mely megghiúsít minden kísérletet a kimerítő meghatározásra. E felismerések a világnézet fogalom jelentésváltozatainak megismeréséhez elengedhetetlenek. E dolgot nem adhatja meg a *Weltanschauung* „helyes” definícióját, mivel e fogalom csupán saját temporális és intellektuális kontextusában értelmezhető (ahol a forrástartománynak egy bizonyos elemei dominálnak). Azonban annak ellenére, hogy története során a fogalom több különböző jelentést produkált, mégis e különböző elképzeléseket ugyanannak a fogalomnak kell elfogadnunk. Ezt szem előtt tartva a *Weltanschauung* vizsgálatának módja akkor a leghatékonyabb, ha az Wittgenstein családi hasonlóság-elméletéhez hasonlatos: a jelentéskör elemei között nincs egy nagy közös halmaz, azonban felismerhetjük a jelentéskör tipikus elemeit.

E felismerések állnak a dolgozat módszertani eszközei mögött is. A dolgozat egyszerre képviseli egy nagy téma szűk metszetét: a II. világháború előtti magyar Nietzsche-recepció bemutatása a világnézet fogalmának szerepe szempontjából; valamint egy szűk kérdéskör terjedelmes kibontakozását: a világnézet fogalmának jelentése és jelentésváltozatai. E két tematika bár jól elkülöníthető, mégis elválaszthatatlan. Ugyanis amennyiben a világnézet fogalmát választjuk ki értelmezésünk kiindulópontjaként – szemben a szintén adekvát, jól ismert értelmezési kapaszkodókkal: individualizmus, nihilizmus, relativizmus, kalapáccsal filozofálni, az életet affirmálni... stb. – nem kerülhetjük meg a fogalom behatóbb vizsgálatát. E fogalom jelentésének komponensei végeláthatatlannak és kimeríthetetlennek tűnnek, s talán éppen ez a szemantikai tulajdonság az oka annak, hogy a magyar Nietzsche-recepcióban konstans lehet jelen úgy, hogy a Nietzsche-értelmezésnek számtalan különböző irányát jelölheti ki, lehet kiindulópont Nietzsche patológusságának bemutatásakor, de egyben filozófiája affirmálásának módszertani alapja is. Így bármennyire csábító a téma szűken vett forrásainál maradni, és csak a Nietzsche-vel foglalkozó magyar szövegeket vizsgálni, onnan kezdetben „el kell költözni”, addig nem lehetséges egy ilyen elemzést elvégezni, míg nem vagyunk tisztában a világnézet fogalomtörténetének szemantikai dúsulásával.

A dolgozat tehát úgy mutatja be a Nietzsche-recepció világnézet felőli olvasatainak három jelentős vonulatát, azaz Schmitt Jenő Henrik, Fülep Lajos és Hamvas Béla Nietzsche-értelmezéseit, hogy a világnézet fogalmán korábban elvégzett alapos szemantikai elemzést folyamatosan szem előtt tartja. Ezen elemzésekben is tetten kívánja érni a fogalmi metafora jelentést meghatározó mozgásait, így kimutatva, hogy azok milyen módon befolyásolták Nietzsche adott interpretációit.

Az eredmények tézisszerű felsorolása

A dolgozathoz az alábbi fő tézisek emelendők ki:

A magyar Nietzsche-recepció egyik központi fogalma a *világnézet*: e fogalom alapvetően határozta meg a II. világháború előtt Nietzsche-hatást. Az e fogalom felőli olvasatot azonban megnehezíti a világnézet fogalmának azon sajátossága, hogy „egy lépésnyire” van a kor filozófiájának szinte valamennyi problematikájától, továbbá az is, hogy lényeges jelentéskülönbségek figyelhetők meg használatában.

E szemantikai diverzitás arra vezethető vissza, hogy a *Weltanschauung*ban egy fogalmi metafora bújik meg: A MEGÉRTÉS LÁTÁS, A TUDÁS LÁTÁS. George Lakoff és Mark Johnson elmélete alapján megállapítjuk, hogy e metaforikusság alapvető hatással van a fogalomtörténeti változások menetére.

Ehhez kapcsolódik a dolgozat első fontos felismerése, mely talán a mai Nietzsche-értelmezők számára is lényeges belátás lehet: a világnézet fogalmát tulajdonképpen nem lehet definiálni. Ha valaki mégis vállalkozik rá, úgy a meghatározás kiindulópontjának a benne lévő metaforát választja: a világot szemlélni, nézni, képet kapni róla. Hiába „értjük meg” a szövegeket, hiába valósul meg a „horizont-összeolvadás”, ha a világnézet szemantikája alapvetően különbözik a horizontokban. A fogalomban lévő fogalmi metafora, A MEGÉRTÉS LÁTÁS, A TUDÁS LÁTÁS ugyanis mindig csak bizonyos aspektusait használja a forrástartománynak, így e metaforát lehet „ilyen értelemben” és „olyan értelemben” is használni.

Mi sem szemlélteti ezt jobban, mint amikor Heidegger értelmezi Kant *Weltanschauung* fogalmát: e fogalomban ugyanis nem a „mundus sensibilis szemlélése” jelenik meg, ahogyan azt Heidegger állítja, hiszen Kant számára a világ nem „adott” az érzékek számára. Nem egy pillanat alatt fogjuk fel a világot, mint egy „képet”, hanem – Kant szemlélet-fogalma alapján – mi magunknak kell azt létrehoznunk. Tehát már a fogalom megszületésénél jelen volt a metaforikusság interferenciáiból adódó „másként értés”, amely Heidegger értelmezését is más irányba terelte.

Hegel világnézet-fogalmának vizsgálata a dolgozatban szintén megkerülhetetlen, hiszen a korai Nietzsche-értelmezések jellemzően hegelianus indítatással íródnak, s így világnézet-fogalmuk is a hegeli filozófia jegyeit viselik magukon (az új világnézet igénye mint a szellemtörténet továbbfejlődése mind Schmitt mind Fülepp esetében fontos szereppel bír, könnyen felismerhetjük e szövegekben Hegel filozófiájának hatását). A hegeli filozófiában való későbbi csalódás pedig a „rendszer” elutasításával együtt a világnézetet is gyanúba keverte.

A Hegel által használt világnézet-fogalmakban közös a totalitás, az egésznek- és együttlét elemi, amelyek egyúttal a megismert világ posztulátumaival is kiegészülnek, azaz útmutatóul szolgálnak a gyakorlati élet számára. Hegel számol mind a személyes történelemmel, mind a kulturális különbségekkel, rámutatva a megértés és a tudás szubjektív és történeti meghatározottságára. A világnézet tartalmazza a különböző posztulátumokat és tudásformákat, azonban a világnézetet ateoretikusnak kell tartania, hiszen a teória feltétlenül a filozófiához tartozik.

A fogalom további alakulása során újabb és újabb elemeket kölcsönzött a fogalom szemantikai struktúrájának: Schopenhauernél kiemelhetjük a „megtévesztettség” (eltakartságot látni metafora – Mája fátyla) motívumát, mely Schmittnél és Hamvasnál alapvető szerepet játszik, Kierkegaardnál pedig a reflexió szükségességét és az életszemlélet fogalmát. Majd Nietzschehez érve szembesülhetünk azzal, hogy a filozófus a korai években a „dionüszoszi” vagy a „filozófiai” világnézetéről ír, majd e koncepcióval teljesen ellentétes irányt vesz életműve – s ennek ellenére perspektivizmusa alapvetően határozza meg a fogalom további sorsát (nézőponttal rendelkezni metafora).

A dolgozat másik fontos felismerése, hogy a világnézet szemantikájában a „teljes képet látni” és a „nézőponttal rendelkezni” elemek oszcilláló módon újra és újra áthelyezik a hangsúlyt a világnézet értelmezésében. Ez a mozgás megfigyelhető a fogalom történetében, de akár egy Nietzsche értelmező szövegen belül is. (Egy másik mozgás is megfigyelhető, amikor a „teljes képet látni” a „teljes kép eltakartságát látni” motívumaként értelmeződik, mint „hazugságrendszer”, vagy a valódi világot eltakaró jelenségvilág.)

Schmitt gondolatrendszerében például hegelianus alapokból kiindulva hirdeti Nietzsche kapcsán új világnézetet, mely a gnoszisz rejtett tudása révén (a gnoszticizmus motívumai nélkül értelmezhetetlen Schmitt világnézet-fogalma) szükségszerűen az „egész képet látni” értelmezési kereten belül marad, így Nietzsche perspektivizmusára teljes mértékben immunis lesz. Számára egy valódi igazság van, egy olyan világnézet, amely a többitől toto genere különbözik: az introspekció igazságán alapuló reliáció. Schmitt rendszerében Nietzsche olyan próféta, aki utat mutat a gnózis felé, de ő maga nem érhetette el azt. Nietzsche célja Schmitt szerint, hogy leszámoljon az ember önmaga végesként való elgondolásával. Nietzsche Schmitt szerint ezt a szemléletet akarja lerombolni, s ezt lesújtó ironiával teszi, a „pompás bestia” képében. Tehát Schmitt addig hajlandó követni Nietzsche „totális kételyét”, amíg az introspekcióhoz nem jutunk.

Az oszcilláló mozgás másik végéhez példaként pedig Babits Nietzsche-értelmezését hozhatjuk, miszerint Nietzsche „minden mindegy” filozófiájának következménye az a fertőzött világnézet, mely alapja az objektív igazság lehetőségének elvetése („nézőponttal rendelkezni”), s az ésszel szemben a cselekvés fontosságának hirdetése. Végül ez vezetett a világnézetek „vagdalkozásához”, a háborúhoz.

Az oszcilláló mozgás egy életművön belül is megfigyelhető, például Fülepnél, akinek új, tiszta (evangéliumi) világnézetet célul kitűző programja („az egész képet látni”) mellett megjelenik a perspektivista szemléletet elsajátító, a „hasznos tévedéseket” afirmáló gondolat („nézőponttal rendelkezni”) is. Fülep világnézetéhez fűződő programjában alapvető szerepet

játszik a perspektivizmus. A kulturális megújulás feltétele egy új világnézet – ez az új világnézet azonban nem azonos a zseni-világnézettel, amely a schopenhaueri szemlélet-fogalom sajátossága: nem a tiszta (makulátlan) tekintet. Ez a világnézet egy interpretáció, a néző perspektívájából meghatározott igazság. Egy világnézet értékét tehát a kultúrát előmozdító erejével mérhetjük – s ilyen szempontból Nietzsche filozófiája rendkívül értékes és teremtmény erejű. Fülep Nietzsche-interpretációjában ez a felfogás igen figyelemreméltó fejleményt hoz: Nietzsche megértésének önreflexív módját, egy olyan viszonyulást, amely tisztában van saját „hermeneutikájával”. A Nietzsche-értelmezésben nyilvánvaló azonosulás így új értelmet kap: nem azért „oldódik föl” Fülep Nietzsche gondolatvilágában, mert teljes mértékben egyetért vele. E szövegek értelmezője azért azonosulhat tárgyával, mert „Nietzscht szóhoz juttatva” hagyja, hogy a horizontok „összeolvadjanak”.

Két további szélső pontot képvisel Schmitt és Hamvas világnézet-értelmezése, hiszen míg Schmittnél a világ univerzális igazságának feltárását teszi lehetővé a világnézet, Hamvasnál az az elhazudott élet eszköze, hazugságrendszer. Nietzsche és Kierkegaard elemi hatása folytán ismert rá Hamvas arra, hogy az emberi létezés csak a válságon keresztül érthető meg, s csak a válságtudat felől érthető el az, amit Hamvas autentikus egzisztenciának nevez: jelen lenni annyi, mint válságban lenni. A válságtudat rámutat, hogy lényegünkben kell megújulnunk, „metafizikai” síkon, s amíg ez nem történik meg, addig minden zavar a világban irreleváns. A világnézet fogalma azt a rendszeralkotó erőt képviseli, amely eltakarja a lényegét, megfoszt a válságtudattól, mivel a rendszeralkotás figyelmen kívül hagyja a vertikális elmélyülés lehetőségét, úgy is mondhatnánk: a metafizikumot. A magyar Nietzsche-recepció schopenhaueri vetülete: az eltakartság, Mája fátyla Hamvasnál tehát a világnézet fogalmában jelenik meg, s így lesz az elhazudott élet hazugságrendszerévé. Nietzsche Hamvas szemében lerántotta a leplet e hazugságrendszerekről, s rámutatott, hogy a rendszer feloldása az intellektuális bátorság egyik fundamentuma.

A dolgozat tehát arra a hermeneutikai sajátosságra is felhívja a figyelmet, hogy egy látszólag magától értetődő fogalmat sem lehet „szaván fogni”, ha abban fogalmi metafora bújkol meg. Sőt, Nietzsche nyomán a nyelv eleve metaforikus karaktere kerül itt felszínre: a vélt filozófiai igazságok e szövegekben egy metaforához kötődnek, így az értelmezésnek fel kell mérnie, hogy a metafora szemantikai elemei milyen irányokba vihetik el a jelentésadást.

A jelentésváltozások figyelemmel kísérésének egy fókuszpontja a Nietzsche perspektivizmusával kialakított viszony volt. Míg Schmitt, Babits és Brandenstein világnézet-felfogása többé-kevésbé immunis Nietzsche filozófiájának ezen aspektusára, Hamvasnál az hangsúlyt kaphatott volna, hiszen a szubjektum „autonómiájának” előtérbe helyezése ezt

lehetővé teszi. Hamvas számára a perspektivizmus mégsem kap centrális szerepet, amely talán a hazugságrendszerekről kialakított koncepciójával és az ezzel szembehelyezkedő hagyományfogalommal is összefügg. Fülep Nietzsche-interpretációjában azonban teljes mértékben kimutatható a perspektivizmus elsajátításának igénye, még ha pont azáltal, hogy hagyja Nietzschét „szóhoz jutni”. Lukács Fülephez intézett kritikája mögött valójában a perspektivizmus ezen megnyilvánulásától való távolságtartás áll, amely világnézet-értelmezésük különbségére is rámutat.

A dolgozat azt a kérdést is vizsgálja, hogy hogyan küzdenek meg e Nietzsche-értelmezők a világnézet-problematika azon dilemmájával, miszerint mihez lehet kezdeni a német filozófus romboló munkája után. A rombolást követő *horror vacui* kitöltésének vágya Schmitten és Fülepet is arra csábította, hogy a ledöntött világnézetek helyére egy új értékrendet tűzzenek ki célul. „Parsifallá váltak”, visszanyúlva az eredeti keresztény tanokhoz, hogy új világnézetet teremtsenek. Ezt az utat talán egyedül Hamvas nem járta végig, pedig számára ugyanolyan fontos volt az eredeti evangéliumi tanítás igazsága. Hamvas számára azonban a megújulás személyes program, a realizálást nem lehet világnézetté alakítani.

Nyilvántartási szám: DEENK/184/2015.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Soltész Péter
Neptun kód: JICOT0
Doktori Iskola: Humán Tudományok Doktori Iskola

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Idegen nyelvű, külföldi könyvrészlet(ek) (1)

1. **Soltész, P.:** Weltanschauung: The rise of a concept and the metaphor behind it.
In: Interdisciplinary Research in Humanities. Szerk.: Gergely Angyalosi, Ákos Münnich,
Gabriella Pusztai, Constantine the Philosopher University, Nitra, 75-90, 2013. ISBN:
9788055802848

Magyar nyelvű tudományos közlemény(ek) hazai folyóiratban (4)

2. **Soltész P.:** Filozófia és világnézet Tankó Béla életművében.
Gerundium. 6 (1-2), 64-77, 2015. EISSN: 2061-5132.
3. **Soltész P.:** Komjáthy Jenő költészetének gnosztikus fordulata.
Nagyerd. Alman. 2, 1-61, 2011. ISSN: 2062-3305.
4. **Soltész P.:** A magyar Nietzsche-recepció kezdetei:Schmitt Jenő Henrik, Fülep Lajos, Brandenstein Béla.
Nagyerd. Alman. 1, 1-21, 2011. ISSN: 2062-3305.
5. **Soltész P.:** Az elfelejtett próféta:Schmitt Jenő Henrik.
Disputa. 2010 (5), 57-62, 2010. ISSN: 1785-5152.

További Közlemények

Magyar nyelvű közlemény(ek) hazai folyóiratban (2)

6. **Soltész P.**: Doktor House és a filozófusok.

Meditor. 2, 110-115, 2015. ISSN: 2063-1928.

(Ismertetett mű : Henry Jacoby : Doktor House és a filozófia. Budapest : Hajnal Kiadó, 2010, 287 p. ISBN: 9789632271989)

7. **Soltész P.**: A locke-i kritérium: Memória és identitás viszonyának problémái a filmekben.

Meditor. 2, 89-97, 2011. ISSN: 2063-1928.

Nem tudományos folyóiratközlemények (1)

8. **Soltész P.**: Huszonöt fennsík: Recenzió.

Többlet. 2, 150-154, 2012. ISSN: 2067-2268.

(Ismertetett mű : Szerk: Valastyán Tamás : Huszonöt fennsík: a művészetektől a tudományokig. Debrecen : Debreceni Egyetemi Kiadó, 2011, 376 p. ISBN: 9789633181003)

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2015.09.10.

